Τοῦ κ. Ξενόπουλου τοῦ φάνηκαν «κόλπα» θεατρικὰ καὶ μόνο ποὺ δὲν τοῦ ἦρθε κόλπος, γιατὶ ἡ φθονερὴ σοφία του τὰ ἤῦρε παρὰ πολλά, ἀφοῦ αὐτὸς οὔτε ἕνα μέσα σὲ τρεῖς πράξεις δὲν κατορθώνει νὰ σκαρώσῃ. Νά, λοιπὸν ποὺ ἡ ὑπερλυρικὴ σονάτα μου δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀντιθεατρική. Μὲ μιὰν τέτοιαν ἀντίληψη δὲ θἄβρισκε κανένας μάκρος περισσὸ μήτε καὶ «μπούχτισμα» στὸ λυρισμὸ τῶν διαλόγων μου. Συνέβηκε ὅμως στὴν πρώτη παράσταση (μοναχὰ) ἀπὸ λάθος τοῦ ὑποβολέως ποὺ γύρισε μερικὰ φύλλα μαζὶ νὰ ποῦνε στὴ σκηνὴ ἀπάνω, στὴν πρώτη πρᾶξη, δυὸ φορὲς τὰ ἴδια πράματα, καθὼς καὶ στὴν τρίτη πραξη ἡ ἐκτέλεση νὰ πάρῃ πολὺ ἀργὸ τέμπο κ' ἔτσι νὰ σᾶς φανῇ ἀληθινὰ ξέμακρο ἐκεῖνο ποὺ ἀλλοιῶς καὶ ἂν πηγαίνετε μὲ λιγώτερη βία νὰ τὸ δῆτε νὰ τελειώσῃ, θὰ σᾶς φαινόταν ἁρμονικό.. Καὶ γιὰ τὸ βγαλσιμο καὶ μπάσιμο τῶν προσώπων βρισκόσαστε σ' ὅμοιο λάθος.

Τίποτα εὐνοϊκώτερο ἀπ' τὸ νὰ πάῃ ἡ Δόρα νὰ φέρῃ μέσ' ἀπ' τὴν κρεββατοκάμαρα τὸ μενταλλιὸν τῆς Λιάνας ποὺ τὸ εἶχε ἀκόμα μέσα στὰ πανέρια της, ἀφοῦ τὴν προτεραία μόλις εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὸ ταξίδι καὶ δὲν περίμενε τὴν ἐπίσκεψη τῆς Λιάνας τόσο γλήγορα...Εἶναι τόσο φυσικό, ὥστε εἶναι ἀπαραίτητο—ὅπως εἶναι καὶ στὴ ζωὴ τὰ βήματα τῆς Μοίρας. Ἡ ἐξομολόγηση τοῦ Φαίδη ἦρθε ἔπειτα μονάχη της μὲ τὰ δυὸ τρία λόγια ποὺ εἶπανε, γιὰ πρώτη φορὰ ἀντικρύζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μονάχοι τους, χωρὶς τὴν ἐπιρροὴ τῆς παρουσίας τῆς Δόρας — μέσ' ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια τἀσήμαντα, τὰ σχεδὸν ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτό τους, ποὺ γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα ἔφεραν ἀπάνω στὰ χείλη τους ὅλα τὰ λουλούδια ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς ψυχῆς τους.

Τὸ νὰ στέλνῃ ἡ Δόρα τὸ Φαίδη μόνος του νὰ φροντίσῃ νὰ δώσῃ τὸ γράμμα τοῦ ἀμαξᾶ καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ πῶς νὰ φέρῃ τὴ Λιάνα, εἶναι κι αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ ἁπλὴ σκηνικὴ οἰκονομία. Ἂν ὑπάρχῃ περίσταση ποὺ νὰ δικαιολογῆται ψυχολογικὰ τὸ διώξιμο τοῦ προσώπου ἀπὸ τὴ σκηνή, ποὺ νὰ ἐπιβάλλεται στὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸ μῦθο τοῦ ἔργου, εἶναι αὐτή. Μόνο του δὲ θἀρχότανε τὸ πιστόλι στὸ χέρι τῆς Δόρας, οὔτε θὰ τῆς τὄφερνε ὁ ἴδιος ὁ Φαίδης, οὔτε θὰ γινόταν ἡ τραγικὴ προειδοποίηση στοὺς θεατὲς—ὅπως καὶ στὸν Οἰδίποδα—οὔτε καὶ θὰ τὸ ἤθελε πιὰ ἀργότερα τὸ πιστόλι ἡ Δόρα, ὅταν δὲ θἄταν κ' ἡ Λιάνα μπροστά.

Τέλος, ἡ Δόρα στέλνει τὸ Φαίδη νὰ φέρῃ τὰ τριανταφύλλα, γιατὶ εἶδε τὴ Λιάνα ποὺ τὰ φοροῦσε στο στῆθος της καὶ τῆς ἔρχεται ξαφνικὰ ἡ ἰδέα νὰ στολισθοῦν οἱ δυό τους μ' αὐτὰ τὰ ρόδα καὶ τοῦ λέει νὰ τρέξῃ, γιὰ νὰ μὴν προφτάσῃ καὶ φύγῃ τὸ παιδὶ ποὺ τὰ πουλοῦσε ἀπέξω ἀπ' τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ τὸ εἶχε βρῆ ἡ Λιάνα κι ἀγόρασε τὰ τριανταφύλλα. Ἔπειτα ἤθελε ἡ Δόρα καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὶς λίγες αὐτὲς στιγμὲς ποὺ τῆς ἔμεναν γιὰ νὰ τῆς πῇ τῆς Λιάνας κρυφὰ ἀπὸ τὸ Φαίδη ὅσα εἶχε νὰ τῆς πῇ - γιὰ νὰ τοὺς χωρίσῃ γιὰ πάντα καὶ νὰ σκοτώσῃ τὴν ἀγάπη τους. Στὴν πρώτη παράσταση ἡ Λιανα λησμόνησε νὰ βάλῃ στὸ στῆθος της τὰ δυὸ τριανταφύλλα (τὸ ἄσπρο καὶ τὸ κόκκινο) καθὼς διάβαζε τὸ χειρόγραφό μου, καὶ γι' αὐτὸ σᾶς φαίνεται ἀπίθανο ὅπως τὸ μπάλωσε ἡ δίς Κοτοπούλη, στέλνοντας ἔξαφνα τὸ Φαίδη νὰ φέρῃ τριανταφύλλα.

Ὅταν λείψουν αὐτὲς οἱ παρεννοήσεις, δὲν μπορεῖ παρὰ κ' ἡ ἀντίληψή σας νὰ εἶναι πιὸ ἐλεύθερη—καὶ τότε βέβαια θὰ εἶναι καὶ πιὸ δίκαιη.

Μ' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ πῶ πὼς ἔπρεπε νὰ ἐπαινέσετε τὸ ἔργο μου, γιατὶ δὲν τὄγραψα γιὰ νὰ κριθῇ μὲ τὸ μέτρο τῶν ἄλλων.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση

Κ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ

ΤΟ ΚΟΜΜΕΝΟ ΔΑΣΟ ΚΑΙ Η ΜΑΡΩ

Τὸ δάσο τὸ μυριόφωνο βαθειά του πιὰ δὲν κρύβει,
Τῆς γυφτοπούλας τῆς Μαριῶς τὸ φτωχικὸ καλύβι
Γιατὶ ἐδῶ πέρα φτάσανε φονιάδες ἕνα βράδι
Μὲ δρέπανα χαροντικά, πιὸ σκοτεινοὶ ἀπ' τὸν "Αδη,
Καὶ θέρισαν τὴ λαγαδιὰ τὴν τραγουδήστρα. 'Ωϊμένα!
Δεντροκορμιά, λαχταριστά, βαρειὰ κι ἀπελπισμένα
Στὴ μαύρη γῆ σωριάστηκαν...Πράσινο ποῦ εἶσαι κῦμα;
Δὲ μένει τώρα τίποτα πάρεξ πλατὺ ἕνα μνῆμα.

"Αχ! τὸ πουλὶ τὸ εἰρηνικὸ πῶς θὰ καληνωρίσῃ
Τὴ ρόδινη τὴ χαραυγὴ καὶ τὴν ξανθὴ τὴ δύση!
Καὶ πῶς ὁ πιστικὸς θὰ 'ρθῇ στὴ ρίζα τοῦ πλατάνου
Στὸ στόμα τὸ καλάμι του νὰ τἀκουμπήσῃ ἀπάνου,
Νὰ φέρῃ πρὸς στὰ χείλη του τὴν κίτρινη φλογέρα
Κ' ἕνα τραγούδι ἁπλοϊκὸ νὰ φτερουγίσῃ πέρα!
Καὶ οὐ διαβάτη ποὺ περνᾶς ἀργὰ τὸ μεσημέρι
"Ω, πλέον ἐδῶ μὴ καρτερῇς δροσοβολιὰς ἀγέρι

Μὰ ἀπ' ὅλους πιὸ πικραίνεται καὶ πιὸ βαθειὰ λυπᾶται
Τοῦ γύφτου ἡ Μάρω 'Ολουχτὶς ἡ δόλια πῶς κοιμᾶται..
"Ολο γυρίζει κι ὁ βραχνᾶς μὲ κδνειρό της σμίγει...
'Αλλοιά, τί πιὰ ταπόβραδο ποτὲ δὲ θὰ ξανοίγῃ
Μεσ' ἀπ' τοῦ δρυὸ τὸ φουντωτὸ τὸ πλούσιο τὸ κλωνάρι
Τὰ μάτια νἀστρολάμπουνε τοῦ νιοῦ τοῦ ξελογιάρη!

Γενέβη· Θεριστὴς 1908

ΛΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΑΠ' ΟΣΑ ΓΙΝΟΥΝΤΑΙ

Ὅσοι παρακολουθοῦνε, χωρὶς νὰ πηγαίνουνε στὸ θέατρο, τὶς ἐφημερίδες, αὐτὲς τὶς μέρες, σίγουρα θἄναι βεβαιωμένοι τώρα, πὼς πιὸ γελοῖοι καὶ πιὸ πρόστυχοι συγγραφεῖς δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς σημερνοὺς Ρωμιούς. Ὅλα τὰ ἔργα τους εἶναι τιποτένια — ὅλα εἶναι ἀνήθικα — ὅλα εἶναι ἀτζαμίστικα. Κι ὅμως καμπόσκ ἀπ' αὐτὰ φέρνουνε τόνομα ἄξιου συγγραφέα, ὁποὖναι γνωρισμένος κι ὄξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ἀξιοσύνη του, καὶ τὴν ὁμορφη τέχνη του νὰ σοῦ καταφέρνει ἕνα βιβλίο. Κ' ἐρωτοῦμε : τί νὰ συνέβηκε ἄρα γε, Θε μου ; Λοιπὸν ἔχασε ἡ ψυχή τους τὴν αἰσταντικότητά της καὶ μᾶς σκαρώνουνε τέτοιας λογῆς ἀνάξια λόγου πράματα ; — Μπορεῖ ! Μὰ τότες, ἂν εἶν' ἔτσι, ἂς πάψουνε νὰ γράφουνε, δὲν τοὺς βαζει κανένας μὲ τὸ ζόρι νὰ κάνουνε ἔργα, σὰ δὲν εἶναι ἄξιοι Τὸ σώνουνε τὸ Ρωμαῖϊκο οἱ Σοφοκλῆδες του κ' οἱ Εὐριπίδηδές του. Νά δὰ ἡ ὥρα!

Ἐγὼ πιὰ τόβαλα γινάτι καὶ δικβάζω κάθε μέρα τὶς κρίσες νὰ δῶ ἀπὸ ποῦ θὰ ξεπροβάλει κανένα καλύγνωμο λογάκι γιὰ τὸν ποιητή, γιὰ τὸ νεοέλληνα ποιητή. Τοῦ κάκου. Ἡ ἀτσαλόγλωσση ἡ στρυφνὴ κριτικὴ δὲν ξέρει νὰ κάνει κομπλιμέντα. Ἔρχεται ἀπροσκάλεστη καὶ τὰ στραπατσέρνει ὅλα ὅσα τύχουνε μπροστά της, καὶ τόσο τἀσκημοποδίδει ποὺ θαρρῶ τὰ καταντᾶ ὕστερα νὰ μὴν τὰ γνωρίζουνε οὔτε οἱ ἴδιοι ποὺ τὰ κάμανε. Καὶ λέγοντας αὐτό, δὲν ἔχω βέβαια στὸ νοῦ μου τὰ ἔργα πὄχουνε ἱστορικὲς ἢ καὶ πανθηναΐστικες τὶς βάσες. Αὐτὰ ἄλλο σκοπὸ ἔχουνε. Ἂς τα κεῖνα.

Μὰ ἡ κριτική, θἀ μοῦ πῆτε, εἶναι ἀπαραίτητη Τί λόγος εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲ θὰ πεῖ τὸ σωστό; Τὸ ξέρω πολὺ καλά. Καὶ ξέρω ἀκόμη πὼς εἶναι ἀνάγκη τὰ μιλεῖ θαρρετὰ κι ἀντρίκια τὴ γνώμη της μὴ ξεχωρίζοντας πάνω στὸ δίκιο φίλους κι ὀχτρούς, ἂν θέλει νἄναι τιμημένη. Βλέπετε πὼς τὸ ξέρω κι αὐτό. Ναί, μὰ αὐτόναι ἴσα ἴσα ποὺ δὲ γίνεται κι αὐτόναι τὸ ἀπελπιστικό. Ὄχι, ἡ σημερινὴ κατάσταση δὲν εἶναι ἡ χρειαζούμενη καὶ ἡ σωστὴ ζυγαριὰ ποὺ θὰ μετρήσει τὸ νοῦ τοῦ καθενός. Εἶναι τὸ προσωπικὸ πάθος καὶ ἡ κακία, καὶ κάποτε συχνὰ ὁ φθόνος. Ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσει.

Ἔκαμε ὁ Τάδες ἕνα δρᾶμα ; Στάσου καὶ θὰ δεῖς ποὺ θα τοῦ τὰ βγάλω ἐγὼ τώρα ἀπὸ τὴ μύτη ἐκεῖνα ποὺ μοὔκαμε πέρσι.

Γ. Ν. ΑΒΔΖΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΒΟ·)

Ἀφῆσαν τὴ Μαριὼ νὰ τελειώσῃ τὴν πλύση της καὶ ξακολουθήσανε τὸ δρόμο τους. Σὰν πήγανε πιὸ πέρα—Εἶδες—εἶπ' ὁ Θόδωρος μὲ τί λαχτάρα μιλοῦσ' ἡ Μαριὼ γιὰ τὸν ξάδερφό της ; ποιός τὸ ξέρει νὰ μὴ ἀγαπιοῦνται κιόλας ! Καὶ στὰ χωριὰ τώρα βλέπεις τέτοια παράξενα, φεύτισ' ὁ κόσμος.... Ὁ Γιάννης δὲν τἀποκρίθηκε τίποτα, μὰ τοῦ ξανάδωσε τὸ καλαθάκι μὲ τὰ ψάρια καὶ φάνηκε πὼς ἔχασε τὸ κέφι του Ποιό σύγνεφο τάχα θὄλωσε ξαφνικὰ τὴ ματιά του ; Ὁ Θόδωρος δὲν εἶταν ἀδιάκριτος νὰ τὸν στεναχωρέσῃ ξετάζοντας τὰ μυστικά του. "Οξ' ἀπὸ τὸ καφενεδάκι λύνανε κείνη τὴν ὥρα μιὰ βάρκα Λουτρακιώτικη...

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸν ἀριθ 308

— Γιάννη μου — τσὔπε σ' ἀφίνω !

— Τί λές, ἀδερφέ, δὲ θὰ μείνῃς νὰ φᾶμε μαζί;

Ὄχι σήμερα, καϋμένε, κάπου ἀλλοῦ δέθηκα καὶ θὰ μὲ περιμένουνε Νά κ' εὐκαιρία μὲ τὴ βάρκα νὰ μὴν πάρω μὲ τὰ πόδια τόσο δρόμο....

— Τὰ ψαρια νὰ τὰ παρῃς,Θόδωρε. .

— Μὰ τί λὲς τώρα, χριστιανέ ; ἐργένης ἄνθρωπος τί θὰ τὰ κανω,πήγαινέ τα δὰ τῆς μαννας σου νὰ χαρῇ τὸ πρῶτο πιάσιμο ! Τί διάολο ! τόσο ἀφρίκορος εἶσαι ;

— Νἄρθῃς τουλάχιστο τὸ βραδι νὰ δειπνήσουμε.

Μπορεῖ νἄρθω. Λυπᾶμαι ποὺ δὲ χαιρέτησα τὴ μάννα σου...Βαρκαρη στάσου· θὰ μπῶ μέσα !...

Γ'.

Τὸ βράδυ στὸ δειπνητὸ Θόδωρος ἔπιασε μιὰ καλὴ βάρκα καὶ ξεκίνησε μὲ τὰ κουπιὰ γιὰ τὸν Κάβο. Ἡ θάλασσα εἶτανε γυαλί, ζάστερος ὁ οὐρανος καὶ τὸ φεγγαράκι ὅλο γλύκα. Φύλλο δὲ σειότανε· μιὰ πυράδα φούρνου χτυποῦσ' ἀπ' τὰ ψηλὰ βουνά, ποὺ πλάϊ τους διαβκίνανε, κ' οἱ βαρκάρηδες λαμνοντας χύναν τὸν ἵδρωτα ποτάμι. Σιγὰ σιγά, σὰν τὸ φεγγαράκι, πηγαίνανε, ζυγώνοντας ὁλοένα στὸν Κάβο· βλέπανε λίγο λίγο πιὸ καθαρὰ τὰ λίγα φῶτά του καὶ νοιώθανε τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τόπου ἀπ' τὸ λεπτὸ καὶ δροσάτο ἀγέρι, που ἔρχιζε δειλὰ δειλὰ νὰ φυσάῃ ἀπὸ πέρα, δίνοντάς τους λίγη ἀνάσα. Σὰ φτασαν. κεῖ βρῆκαν τὴ θαλασσα μέσα τραβηγμένη καὶ δὲν μποροῦσαν οἱ βαρκάρηδες νὰ ζυγώσουνε τὴ βάρκα στὰ βραχάκια, ποὺ γιὰ σκάλα χρησιμεύανε. Δὲν εἶχε τὸ παιδὶ ποῦ νὰ πατήσῃ, ὁλοῦθε τριγύρω ἔβλεπε νερὰ κι ἄρχιζε νὰ τὸ συλλογίζεται! Ὁ βαρκάρης, ἕνας παλλικαρᾶς ἴσαμε κεῖ πάνου,με λαψύς, ποὺ τεν φωνάζαν 'Αρκπη, πήδησε ξυπόλητος στὴ θαλασσα, μανασκουμπωμένα πανταλόνια, καὶ πάλευε νὰ σιγουρέψῃ κάπου τὴ βάρκα...

— Πῶς θὰ βγῶ τώρα ὄξω, μωρ' 'Αράπη ;

Μὴ σεκλεντίζεσαι γι' αὐτὸ καὶ θὰ σὲ βγάλω γὼ στὴ ράχη μου...Παιδὶ δὲν ἔπαιξες ποτὲ σου τὶς καβάλες ;

Ἔτσι, ἀλήθεια ἔγινε ! Σὰν ἔδεσε κεῖ σ'ἕνα βράχο τὴ βάρκα, πῆρε τὸ Θόδωρο στὴ ραχη του καὶ μὲ δυὸ τρεῖς δρασκελιὲς τὸν ἔβγαλ' ὄξω, σὰ νὰ σήκωσέ μωρὸ παιδί. Στὸ σπίτι τοῦ Γιάννη ψυχὴ δὲ φαινότανε. Τὸ τραπεζάκι τους ἔμεν' ἀκόμα κεῖ ἀπ' ὄξω στρωμένο, μὲ τἀπομεινάρια τῶ φαγιῶ, μαρτυρῶντας πὼς κείνη κιόλας τὴν ὥρα θἀποφάγανε.